

BİR ERGEN BAĞIMLILIK TEDAVİ MERKEZİNE BAŞVURAN OLGULARIN YILLARA GÖRE MADDE TERCİHLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

The Assessment of Substances Preferred by the Cases, Who Applied to the Adolescent Addiction Center, Based on the Years

Zeki Yüncü¹, Ayşe Türkan Bayram², Ender Altıntoprak³, Serap A. Akgür⁴, Hakan Coskunol⁵, Cahide Aydın⁶, Müge Tamar⁶

ÖZET

Amaç: Alkol ve madde kullanım bozukluğu (AMKB) toplumun önemli bir kesimini etkilemektedir. AMKB olan kişilerin ilk denedikleri madde ve bu maddeyi deneme yaşı yıllara göre farklılık göstermektedir. Bu çalışmada çocuk ve ergenlerin tedavi gördüğü bir bağımlılık merkezine başvuran olguların yıllar içinde bazı klinik özelliklere göre (kullanım yaşı, kullanılan madde türü, cinsiyet) değişimlerinin saptanması amaçlanmıştır.

Yöntem: Eylül 2003- Eylül 2005 (dI) Eylül 2005-Eylül 2007 (dII) dönemlerinde bir ergen bağımlılık merkezinin başvuran olguların dosya kayıtları tarandı. Elde edilen bilgiler SPSS 11 programı ile incelendi. İstatistiksel anlamlılık $p<0.05$ olarak kabul edildi.

Bulgular: Bu süre içinde 646 olgu başvurmıştır. Başvuran olguların % 49.5' u (n:320) dI, %50.5'i (n:326) dII'de gelmiştir. Olguların yaşlarının aritmetik ortalaması dI için 16.25 ± 1.798 , dII için 16.48 ± 1.678 olarak bulunmuştur ($p:0.053$). Cinsiyete göre değerlendirdiğimizde kız hasta oranının dI'de %10.3, dII'de %18.1 erkek hasta oranının dI'de % 89.7, dII'de %81.9 olduğu belirlenmiştir ($p:0.007$). dI' de başvuran olguların %74.7 esrar, %56.6 ekstazi, %49.7 uçucu, %42.3 alkol, %31 benzo, %2.7 kokainin, %0.3 eroin buna karşın dII'de %77.7 esrar, %66.5 ekstazi, %44.9 alkol, %36.6 uçucu, %27.5 benzo, %2.4 kokainin kullandıkları saptanmıştır. Uçucu kullanımında da azalma, buna karşın ekstazi kullanımında artma saptanmıştır.

Tartışma: Bu çalışmada bildirilen ilk olarak madde deneme yaşı literatür bilgisi ile uyumludur. Madde kullanan ergenlerin kullandıkları maddeler ve cinsiyet dağılımları yıldan yıla farklılık göstermektedir. Sigara hala ilk olarak denenilen madde olmakla beraber esrar ve ekstazi kullanımında önemli bir artma vardır.

Anahtar kelimeler: Ergen tedavi merkezi, madde tercihi, ergen madde bağımlılığı.

ABSTRACT

Objective: Alcohol and substance use disorder (ASUD) affects the majority of the society. The first substance tried by ASUD and the onset age vary according to the years. The objective of this study is to determine the changes in the cases, who applied to the Adolescent Addiction Center, based on some clinical aspects (onset age, the type of substance used, and gender) through the years.

Method: The file records of the cases, who have applied to the Adolescent Addiction Center between September 2003 and September 2005 (dI) September 2005 and September 2007 (dII) have been scanned. The findings have been reviewed on SPSS 11 program. The statistical difference has been accepted as $p<0.05$.

Results: 646 cases have applied during this period. 49.5 % (n:320) of these cases applied in dI and 50.5 % (n:326) have applied in dII. The arithmetical average of the ages of these cases is 16.25 ± 1.798 for dI and it is 16.48 ± 1.678 for dII ($p:0.053$). Based on the gender the rate of female cases is 10.3 % in dI and it is 18.1% in dII; the rate of the male cases is 89.7 % in dI and it is 81.9% in dII ($p:0.007$). It has been determined that 74.7 % of the cases, who applied in dI, used cannabis, 56.6 % use ecstasy, 49.7 % used inhalant, 42.3 % used alcohol, 31 % used benzodiazepam, 2.7 % used cocaine and 0.3 % used heroine. On the other hand 77.7 % of the cases, who applied in dII, used cannabis, 66.5 % used ecstasy, 44.9 % used alcohol, 36.6 % used inhalant, 27.5 % used benzodiazepam and 2.4 % used cocaine. It has also been determined that there has been a decrease in the use of inhalant whereas there has been an increase in the use of ecstasy. ($p:0.001, 0.031$).

Discussion: The average of onset age is similar with the literature knowledge. The substances used by ASUD and the rate of the gender vary from year to year. The cigarette is still the firstly tried substance and there has been a considerable increase in the use of cannabis and ecstasy.

Key words: Adolescent substance addictiveness, child and adolescent treatment center.

¹ Yrd. Doç. Dr. EGEBA (Ege Üniversitesi Çocuk Ergen Alkol ve Madde Bağımlılığı Araştırma ve Uygulama Merkezi)

² Pratisyen Dr. EGEBA (Ege Üniversitesi Çocuk Ergen Alkol ve Madde Bağımlılığı Araştırma ve Uygulama Merkezi)

³ Uzm. Dr. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri A.D. Bağımlılık Tedavi Birimi

⁴ Yrd. Doç. Dr. Ege Üniversitesi Zehir Araştırma ve Uygulama Merkezi

⁵ Prof. Dr. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri A.D. Bağımlılık Tedavi Birimi

⁶ Prof. Dr. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi A.D.

GİRİŞ

Bağımlılık değişken sıklıkta ya da miktarda zorlantılı ve kontrol dışı madde kullanımı ile başarısız bir uyum ve yıkımla giden davranışlar bütünüdür. Ergenlikte ve genç erişkinlikte pek çok etken madde kullanım kararını ve bağımlılık gelişimini etkilemektedir. İlk adım olasılıkla sosyal ve psikolojik etkenlerle olmaktadır (1). Sosyal bir varlık olan insanın çevresi ile uyum içinde olması, beden ve ruh sağlığının yerinde olması ile mümkündür. Alkol ve madde kullanımı bireyi giderek artan şekilde etkisi altına alır, uyum gücünü olumsuz yönde etkiler, kullanan kişileri ailesinden, işinden ve çevresinden koparır.

Alkol ve madde kullanım bozukluğu (AMKB) olan kişiler öncelikle uyuşturucu ve uyarıcı maddeleri deneysel olarak kullanır. Madde kullanımı sürmesi direnç gelişmesine ve maddeyi arzulamaya neden olur. Ara ara kullanım yerini günlük kullanıma bırakır. Bu durum maddenin daha da yoğun kullanılmasına zemin hazırlar. Sonuçta AMKB gelişir. AMKB çok sayıda kişiyi etkileyen, pahalı sonuçları olan ve tekrarlayan bir hastalık olarak tanımlanmaktadır.

AMKB toplumun daha geniş bir kesimini etkilemeye başlamıştır. Özellikle ergenler arasında AMKB'nun daha yaygın hale gelmesinden endişe edilmektedir. Alkol ve madde kullanımının yaygınlığını saptamaya yönelik çalışmalar bazı yöntemsel kısıtlılıkları olmasına karşın bir fikir vermesi açısından önemlidir (2). Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) ergenlerin ihmal edilemeyecek kadar önemli bir bölümü alkol ve uyuşturucu-uyarıcı madde kullanmaktadır. Bu ülkede her 5 ergenden birinin alkol, her 13 ergenden birinin de uyuşturucu-uyarıcı madde kullandığı bildirilmiştir (3). 1970'li yıllardan 1980'li yıllara gidildikçe alkolün zararlı kullanımının arttığı belirlenmiştir. Bu oranların 1980'li yıllarda %20, 1990'lı yıllarda %33'e kadar yükseldiği ancak 2002 yılında %21'e gerilemiştir (4). Her ne kadar Türkiye'de madde kullanım oranları gelişmiş batı ülkeleri düzeyinde olmasa da madde kullanım sıklığında belirgin bir artış olduğu bildirilmektedir (5, 6).

Ülkemizde alkol kullanımının yaygınlığına ilişkin çalışmalarda 1991 yılında yaşam boyu alkol kullanım yaygınlığını %27.6, 1995 yılında İstanbul'da ortaokul döneminde yaşam boyu bir kez kullanımı %56.2, son bir ay kullanımı %23.5, 1998 yılında 15-17 yaş döneminde ki kişilerde son bir ayda ki kullanımı %17.3, 2004 yılında yaşam boyu kullanımı %45, son bir ayda kullanımı %16.9 olarak bildirmiştir (6, 7, 8). İlk olarak alkol ve maddeyi deneme yaşı da yaşanan ülke ve yıllara göre farklılık göstermektedir.

Ülkemizde 1998 yılında yayınlanan 9 ili kapsayan bir çalışmada ilk olarak alkol deneme yaşının 11.6 ± 1.1 , sarhoş olma yaşı 11.9 ± 2.5 olarak bildirilmiştir (7). Oysa 2001 yılında ABD'de 12-20 yaş döneminde alkolle en sık 14 yaşında başladıkları bildirilmiştir (9). Sigara içenlerin %85'i sigara içmeye 21 yaşından önce başladıkları belirlenmiştir (10).

AMKB olan kişilerde bağımlılık sürecinin sigara ve alkol ile başladıkları bunların ardından esrar ve diğer maddelerin kullandıkları (11) şeklinde ki görüş yıllar içe-

risinde değişikliğe uğramaktadır. Günümüzde eğlence kültüründe meydana gelen değişimin etkisi ile özellikle batı toplumlarında, ekstasi ve benzeri uyarıcı maddelerin kullanımı giderek artmaktadır. 2003 yılında ortaöğretim gençliği arasında yapılan bir çalışmada araştırmaya katılanların %2.5'i yaşam boyu en az bir kez ekstasi kullandığı belirlenmiştir. Bu oran erkekler için %4.1 iken kızlar için %0.8 'dir. (12). Esrarın en sık kullanılan yasadışı madde olduğu buna karşın, kokain ve eroin kullanımının giderek yaygınlaştığını bildirmiştir (13).

Bir maddenin bir toplumda kullanım süreci 4 dönemden oluşur. 1. dönem kuluçka dönemidir. Bu dönemde bazı öncül kullanıcılar bu yeni maddeyi (yada eski maddenin yeni kullanım şeklini) denemeye başlarlar. Bu denemeler sonucunda o madde için standart uygulama şekli ortaya çıkar. 2. dönem genişleme devridir. Bu dönemde yeni maddeyi kullanıcılarının büyük bölümü tercih etmeye başlar. Bu sırada "yeni" yöntem sıklıkla ek maddedir. 3. dönem plato dönemidir. Yeni yöntem gündelik hayata girmiştir. Madde kullanıma yeni başlayan ergenler için bu sırada en yoğun kullanımı olan madde ilk denenen maddedir. 4. dönem gerileme dönemidir. Gerileme döneminde bu madde popüleritesini yeni maddelere bırakır. Klasikleşen maddenin kullanımı bir anda azalmaz zaman içinde kademeli olarak azalır (14).

Bu çalışmada çocuk ve ergenlerin tedavi gördüğü bir bağımlılık merkezine başvuran olguların yılları içinde bazı klinik özelliklere göre (kullanım yaşı, kullanılan madde türü, cinsiyet) değişimlerinin saptanması amaçlanmıştır.

Y...NTEM

Bu çalışmada geriye dönük dosya taraması yapılmıştır. EGEBA, Eylül 2003 yılında hizmete giren ergen ve çocuklara yönelik bir bağımlılık merkezidir. Bu merkezde hem yataklı hem de ayaktan bağımlılık tedavisi uygulanmaktadır. Merkeze başvuran tüm olgular ilk olarak poliklinikte değerlendirilmektedir. Bu değerlendirme ardından farklı tedavi seçenekleri sunulmaktadır. Başvuran her hasta için ayrı bir dosya açılmakta tekrarlayan kontrollerinde de aynı dosya kullanılmaktadır. Dolayısıyla bir olgu için bir dosya açılmaktadır. Bu durum aynı kişi için birden fazla kayıt açılmasına olanak vermemektedir. Her gelişinde dosya bilgileri yeniden gözden geçirilmektedir. Gerçeği yansıtmayan bilgiler düzeltilmektedir.

Bu çalışmada açılışından Eylül 2003-Eylül 2007'e kadar olan dönemde Ege Üniversitesi Çocuk Ergen Alkol Madde Bağımlılığı Araştırma ve Uygulama Merkezi (EGEBAM) polikliniğine başvuran olguların dosyaları tarandı. Eylül 2005'e kadar başvuran olgular I. dönem (dI) olarak değerlendirmeye alındı. Ekim 2005-Eylül 2007 tarihleri arasında başvuran olgular II. dönem (dII) olarak adlandırıldı. Dosya taraması sırasında AMKB dışında bir nedenle (n:39) merkezimize başvuranlar ve 20 yaşında veya daha büyük olanların (s:27) dosyaları çalışmaya alınmamıştır. Olguların dosya bilgileri tarafımızca geliştirilen bilgi formuna aktarıldı. Dosya kayıtları bir pratisyen hekim ve bir eğitim hemşiresi tarafından doldurulmuştur. Bu kişiler bağımlılık danışmanlığı yüksek lisans programında özel öğrenci olarak eğitim almışlardır.

İstatistiksel Analiz

Elde edilen bilgiler SPSS 11 programı ile incelendi. Dosya taraması sırasında eksik olan bilgiler kayıp değer olarak kabul edilerek istatistiksel değerlendirme sırasında ihmal edilmiştir. Aritmetik ortalama, Mann-Whitney U testi, ki kare testi uygulandı. Sayısal değişkenlerin karşılaştırılması normal dağılım gözlenmediği için Mann-Whitney U testi ile sınıfsal değişkenlerin karşılaştırılması ki-kare testi ile yapıldı. İstatistiksel anlamlılık $p < 0.05$ olarak kabul edildi.

BULGULAR

EGEBAM' a bu süre içinde 646 olgu başvurmuştur. Başvuran olguların % 49.5' u (n:320) I. dönemde (dI), %50.5'i (n:326) II. dönemde (dII) gelmiştir. EGEBA' a bu süre içinde 646 olgu başvurmuştur. Başvuran olguların % 49.5' u (n:320) I. dönemde (dI), %50.5'i (n:326) II. dönemde (dII) gelmiştir. Olguların yaşlarının aritmetik ortalaması I. dönem için 16.25 ± 1.798 ikinci dönem için 16.48 ± 1.678 olarak bulunmuştur. Her iki dönem açısından olguların yaşı istatistiksel anlamlılık düzeyinde değildir. ($p:0.053$) (Tablo 1).

dI. ve dII de kurumumuza başvuru yollarına baktığımızda aile (sırasıyla %61.3, %77) sosyal hizmetler il müdürlüğü (sırasıyla %24.4, %7.1), okul ve rehber öğretmenler (sırasıyla %8.4, % 2.8) olarak bulunmuştur. dII başvuran olguları %3.7 sini denetimli serbestlik, %3.7'sini sağlık tedbiri kararı ile kurumumuza başvuranlar oluşturmaktadır.

Yerleşim yerlerini incelediğimizde dI ve dII için sırasıyla %81.6-%83.4 şehirde, %17.5-%12.3 ilçede, %0.9-0.3 (n:3) köyde yaşadığını belirlendi. %47.2-%47.2 daire, %8.4-%2.5 ünün gecekonduda, %35.6-%40.2 müstakil konutta, %8.1-%2.1 yurttan yaşadıklarını belirlendi.

EGEBAM' a başvuran olguların yaşlarının, ilk maddeye başlama yaşının, sigaraya başlama yaşı ve tedaviye başvurma yaşı dönemlere göre aritmetik ortalaması sırasıyla 16.25-16.48, 13.75-14.36, 12.30-12.59, 16.01-16.35 olarak bulunmuştur. Bu değerler arasında fark istatistiksel anlamlılık düzeyinde değildir (sırasıyla $p:0.053$, 0.234, 0.439). İlk tedaviye başvurma yaşı açısından (dI: 16.01, dII: 16.35) fark istatistiksel anlamlılık düzeyindedir. Tedaviye başvurmaya kadar geçen süre açısından (dI:29.07/ay, dII:29.20/ay) fark istatistiksel olarak anlamlı düzeyde değildir (Tablo 1).

Tablo 1: İlk Maddeyi, Sigarayı Deneme ve Tedaviye Gelme

	Dönem	Ortalama	ss	P
Yaş	I. II.	16.25 16.48	1.798 1.677	0.053
İlk maddeye başlama yaşı	I. II.	13.75 14.36	2.175 7.560	0.234
Sigaraya başlama yaşı	I. II.	12.30 12.59	2.751 2.560	0.439
İlk tedaviye başvurma yaşı	I. II.	16.01 16.35	1.814 1.7250	0.005
Tedaviye kadar geçen süre (ay)	I. II.	29.07 29.20	24.042 24.345	0.956

I: 2003-2005 yılları arasında başvuranlar

II: 2005-2007 yılları arasında başvuranlar

Cinsiyete göre değerlendirdiğimizde dI de kız hasta oranının %10.3 buna karşın erkek hasta oranının % 89.7 olduğu dII. de ise bu oranların kız olgular için %18.1, erkek olgular için %81.9 olduğu belirlenmiştir. Dönemler arasında fark cinsiyet açısından istatistiksel olarak anlamlıdır ($p:0.007$) (Tablo 2).

Tablo 2: Cinsiyet Açısından Değerlendirme

Cinsiyet	Kız		Erkek		
Dönem	N	%	N	%	P
I.	31	10.3	269	89.7	0.007
II.	52	18.1	235	81.9	

I: 2003-2005 yılları arasında başvuranlar

II: 2005-2007 yılları arasında başvuranlar

Olgular için sorunlu kullanımı oran maddelere baktığımızda birinci dönemde esrarın %74.7, ekstazinin % 56.6, uçucular %49.7, alkolün %42.3, benzonun %31, kokainin %2.7, eroinin %0.3, diğer maddelerin %0.7 olduğu saptanmıştır. dII de sıralamada alkol ve ekstazi yer değiştirmiştir. Bu dönemde esrar kullanım sıklığı %77.7, ekstazinin % 66.5, alkolün %44.9, uçucunun %36.6, benzonun %27.5, kokainin %2.4, eroinin %1 olarak bulunmuştur. Sigara kullanım sıklığında azalma saptanmıştır. Sigara kullanım oranı dI de %94.7 iken dII. de %90.1 olarak bulunmuştur. Uçucu kullanımında da azalma, buna karşın ekstazi kullanımında artma saptanmıştır. Sigara, uçucu ve ekstazi kullanım sıklığı açısından dönemler arasında fark istatistiksel anlamlılık düzeyindedir (sırasıyla $p:0.028$, 0.001, 0.031) (Tablo 3).

Tablo 3: Denedikleri Maddeler Açısından Değerlendirme

	Dönem	Kullanıyor		Kullanmıyor		P
		N	%	N	%	
Alkol	I.	127	42.3	173	57.7	0.523
	II.	129	44.9	158	55.1	
Esrar	I.	224	74.7	76	25.3	0.389
	II.	223	77.7	64	22.3	
İnhalan	I.	149	49.7	151	50.3	0.001
	II.	105	36.6	182	63.4	
Ekstazi	I.	129	56.6	99	43.4	0.031
	II.	145	66.5	73	33.5	
Benzo	I.	93	31	207	69	0.355
	II.	79	27.5	208	72.5	
Kokain	I.	8	2.7	292	97.3	1
	II.	7	2.4	280	97.6	
Eroin	I.	1	0.3	299	99.7	0.363
	II.	3	1	284	99	
Diğer	I.	2	0.7	298	99.3	
	II.	0	0	100	100	
Sigara	I.	302	94.7	17	5.3	0.028
	II.	290	90.1	32	9.9	

I: 2003-2005 yılları arasında başvuranlar

II: 2005-2007 yılları arasında başvuranlar

Olguların ilk denedikleri maddeleri kullanım oranlarına göre değerlendirdiğimizde sırasıyla-esrar %41.3, uçucu %33, alkol %19.3, ekstazi %4, benzo %1, kokain %0.3, diğer maddelerin %1 olduğu saptanmıştır. dII de ise esrar %55.7, uçucu %17.8, alkol %16.7, ekstazi %7.7, benzo %1,4 kokain %0.3, diğer maddelerin %0.3 olduğu saptanmıştır. İlk denenen madde sıralaması dönemler arasında değişmemekle beraber esrar ve uçucuların ilk deneme sıklıkları arasında fark istatistiksel olarak anlamlıdır (p:0.000). Bununla beraber ekstazinin ilk olarak deneme sıklığının dII de dI e göre arttığı saptanmıştır. Bu fark istatistiksel anlamlılık düzeyine yakındır. (p:0.057) (Tablo 4).

Tablo 4: İlk Tercih Edilen Maddeler Açısından Değerlendirme

	Dönem	İlk Deneyen		İlk Denemeyen		p
		N	%	N	%	
Alkol	I. II.	58 48	19.3 16.7	242 239	80.7 83.3	0.411
Esrar	I. II.	124 160	41.3 55.7	176 127	58.7 44.3	0.000
İnhalan	I. II.	99 51	33.0 17.8	201 236	67 82.2	0.000
Ekstazi	I. II.	12 22	4.0 7.7	288 265	96 92.3	0.057
Benzo	I. II.	3 4	1.0 1.4	297 283	99 98.6	0.719
Kokain	I. II.	1 1	0.3 0.3	299 286	99.7 99.7	1
Diğer	I. II.	3 1	1.0 0.3	297 286	99 99.7	0.624

I: 2003–2005 yılları arasında başvuranlar

II: 2005–2007 yılları arasında başvuranlar

Her iki dönemi bazı demografik parametreler açısından karşılaştırdığımızda dI. ve dII de yer alan olguların sırasıyla %52,2-%59.1' inin (p:0.097) sosyal güvencesi olduğu, %49.2-%44.6'sının (p:0.265) adli sorun öyküsü olduğu, %76.6–76.3'ünün (p:0.940) çalışma yaşantısı olduğu saptanmıştır. dI de %39 dII de-%51 sokak yaşantısı olduğu ve bu bulgu açısından farkın istatistiksel anlamlılık düzeyinde olduğu saptanmıştır (p:0.003) (Tablo 5).

Tablo 5: Bazı Demografik Parametreler Açısından Değerlendirme

	Dönem	Var		Yok		p
		N	%	N	%	
Sosyal güvence	I. II.	156 163	52.2 59.1	143 113	47.8 40.9	0.097
Sokak yaşantısı	I. II.	117 146	39 51	183 140	61 49	0.003
Adli sorun	I. II.	147 127	49.2 44.6	152 158	50.8 55.4	0.265
Çalışma yaşantısı	I. II.	229 216	76.6 76.3	70 67	23.4 23.7	0.940
...nceden tedavi	I. II.	91 76	30.4 26.6	208 210	69.6 73.4	0.301

I: 2003–2005 yılları arasında başvuranlar

II: 2005–2007 yılları arasında başvuranlar

TARTIŞMA

Bu çalışma 4 yıldır hizmet veren bir ergen bağımlılık merkezinin dosya kayıtlarının değerlendirildiği bir çalışmadır. Literatürü tarayabildiğimiz kadariyle ülkemizde, ergenlere yönelik hizmet veren bir tedavi merkezin yıllara göre madde kullanım özelliklerini karşılaştıran ilk çalışmadır.

Merkeze başvuran olguların cinsiyetlerini değerlendirdiğimizde dI de başvuran olguların %10.3 ü kız, %89.7'si erkek olgulardan olduğu oysa dII de kız olgu oranının %18.1' e ulaştığı buna karşın erkek olgu oranının %81.9 olduğu saptanmıştır (p:007). Ülkemizde erişkinler için yataklı tedavi veren kurumları değerlendirdiğimizde, EÜTF Psikiyatri AD Bağımlılık Tedavi Birimine (EÜTF BTB) başvuran hastaların cinsiyet dağılımının (%88.3'ü erkek, %11.7'si kadın) dI'le benzerlik gösterdiği belirlenmiştir (15). AMATEM 2000 yılı verilerinde erkek kadın oranının 11/1 olduğu bildirilmiştir (16). 1998–2002 yılları arasında AMATEM de tedavi gören hastaların yıllara göre cinsiyet oranları %4.2-%4.9 kadın, %95.1-%95.8 erkekler olarak belirlenmiştir (17). ABD'de yapılan "Epidemiyolojik Alan Çalışması" (ECA), erkeklerde alkol dışı madde kullanım bozukluğunun kadınlara göre 2- 3 kat daha fazla olduğunu belirlenmiştir (18).Ergen tedavi merkezine başvuran olguların alkol dışı maddeleri daha çok tercih ettikleri düşünüldüğünde bu çalışmada saptanan cinsiyet dağılımı daha kabul edilebilir olmaktadır. Özel tedavi kurumu verilerinde yatan kadın hasta oranı devlet hastanesi verilerine göre daha yüksek olmakla beraber yatarak tedavi gören kadın sayısı belirgin olarak daha düşük olduğu saptanmıştır (19, 20, 21). AMKB sorunu ile başvuran kız hasta sayısındaki yıllar içinde saptanan artış kız hastalara yönelik yataklı tedavi merkezi yapılandırılması konusunda yol gösterici olmalıdır. Bildiğimiz kadarı ile ülkemizde kız hastalara yönelik yataklı tedavi hizmeti veren bir merkez bulunmamaktadır.

EĞEBAM'a başvuran hastaların en sık kullandıkları maddenin her iki dönemde de sigara olduğu saptanmıştır. Olguların dI de %94.7'sinin dII de %90.1'inin sigara kullandığı saptanmıştır (p:0.028). 1998–2002 yıllarını kapsayan AMATEM verilerindeki sigara kullanımı oranlarını % 92.5- % 94.8 olarak bildirilmiştir (16). İki kurum arasında sigara kullanımı açısından bildirilen oranlar birbirine benzerdir. Bununla beraber AMKB olanlar arasında sigara kullanım sıklığında azalma saptanmıştır.

Kurumumuza başvuran olguların sigaradan sonra tercih ettikleri maddeler sırasıyla esrar (dönemlere göre sırasıyla % 74.7-77.7; p:389), inhalan (% 49.7-36.6; p:001), ekstazi (% 56.6-66.5; p:0.031), alkol (%42.3-44.9; p:0.523), benzodiazepam (%31-27.5; p:355), kokain (%2.7-2.4; p:1), diğer (% 0.7-0), opioid (%0.3-1; p:0.363) olduğu belirlenmiştir. Her iki dönem karşılaştırıldığında uçucu kullanımında da azalma (p:001) ile ekstazi (p:031) kullanımındaki artmanın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. 1998 ve 2001 yılında yayımlanan AMATEM verilerini değerlendiren iki ayrı çalışmada tedaviye başvuran olguların opioid (yıllara göre sırasıyla %47–%68), esrar (yıllara göre sırasıyla %2.5–%14) ve uçucu madde (yıllara göre

sırasıyla %3-%8) kullanım oranının yıllara göre değişiklik gösterdiği bildirilmiştir (16, 21). AMKB olan kişilerin tercih ettikleri maddeler zamanla değişiklikler göstermektedir. Günümüzde eğlence kültüründe meydana gelen değişimin etkisi ile özellikle batı toplumlarında, ekstasi ve benzeri uyarıcı maddelerin kullanımı gide rek artmaktadır. Buna karşın alkol kullanım oranı esrar, inhalan, ekstazi kullanım oranından daha düşük olduğu saptanmıştır. Alkol kullanımından dolayı görülen zararların daha ileri yaşlarda ortaya çıktığı bildirilmiştir (16, 22). Alkol kullanımı sorunu olan bireylerin madde kullanım sorunu olanlara göre tedaviye daha geç yaşlarda başvurdukları bildirilmiştir (21). Ülkemizde tedaviye başvuran ergenler arasında esrar, uçucular ve uyarıcı madde kullanımının daha sık olduğu bildirilmektedir. (16, 23) Sigara kullanımı dışlandığında çocuk ve ergenlere yönelik tedavi merkezine başvuran olguların % 86.9' unun çoğul madde kullanıcısı olduğu, erişkinlerde ise bu oranın %30.8 olduğu bildirilmiştir (15, 23).

ABD'de yapılan çalışmalarda 1996-2002 yılları arasında 8 sınıf öğrencilerinde alkol kullanımının azaldığı (%26-%22) saptanırken daha üst sınıftaki öğrenciler arasında bir azalma saptanmamıştır. 2002 yılında 8.-10. sınıf öğrencileri arasında alkol kullanımının yaygınlığı ölçen tüm değerlerde (ömür boyu, yıllık, son 30 gün vb) istatistiksel anlamlılık düzeyinde olmasa da azalma saptanmıştır. Alkol kullanmaya başlama yaşı da giderek daha küçük yaşlara kaymaktadır. 1968'li yıllarda alkol ilk olarak 18 yaşında denenirken, 1996'lı yıllarda 16 yaşa indiği bildirilmiştir (3). Alkol kullanımına 15 yaşından önce başlayanlar arasında alkol bağımlılığı gelişme riski 4 kat daha fazladır (24). Bu oran alkole başlama yaşının düşmesi ile daha da artmaktadır. Bununla beraber erişkinlik dönemi öncesinde alkolü kesenlerde ömür boyu alkol bağımlılığı riski azalmaktadır. Erken dönemde alkol kullanım sorunu olanların yalnızca %20-30' u erken erişkinlik döneminde alkol alımını artırırılar (25)

Sigarayı inceleme dışında bıraktığımızda ilk olarak denenen maddenin her iki dönemde de esrar olduğu belirlenmiştir. İlk denenen maddenin esrar olma oranı dI de %41.3 iken dII. de %55.7 ye çıkmıştır (p:0.000). Her iki dönemde esrardan sonra en sık denenen ikinci madde uçuculardır (sırasıyla %33-17.8). Uçucu madde kullanımındaki azalma istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (p:0.000). Her iki dönemde de en sık denenen üçüncü madde alkoldür (p:0.411), dördüncü madde ise ekstazidir. İlk olarak ekstazi deneme oranında dII de bir artış saptanmıştır (p:0.057). Bu bulgu esrarın yasadışı maddeye geçişte basamak madde olduğu görüşünü desteklemektedir (23).

Kurumumuza başvuran olguların maddeyi ilk kullanma yaşları dI de 13.8±1.8 dII. de 14.4±1.7 (p:0.234), sigaraya başlama yaşı ise dI de 12.3±2.8, dII de 12.6±2.6 (p:0.0439) olarak bulunmuştur. Maddeye başlama ile tedaviye kadar geçen süre açısından değerlendirildiğinde dI. de 29.1±24.0, dII. de 29.2±24.4 olarak bulunmuştur (p:0.005). EÜTFP BTB 10 yıllık kayıtlarının incelendiği bir çalışmada madde kullanmaya başlama yaşı esrar için 19.89±7.10, eroin için 21.40±7.47, uçucu madde için 14.27 ± 3.22, çoğul madde için 16.01±6.59 olarak bildirilmiştir (19). 1998-2002 yılları arasında

AMATEM' de yürütülen çalışmada ilk kullanım yaşının 11-20 yaş arasında olduğu bildirilmiştir. Yine aynı çalışma da 6-10 yaş arasında kullanmaya başlayanların olduğu bildirilmektedir.(17) Dokuz ilde ilk ve ortaöğretim öğrencilerinde tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığını araştıran bir çalışmada esrar deneme yaşı ortalaması; ilköğretimde ve orta öğretim öğrencileri arasında sırasıyla 12.8 ± 1, 13.8 ± 1.9 yaş olarak saptanmıştır (6). Esrar kullanımının yaygınlığını araştıran bir başka çalışmada ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri için sırasıyla 12.2±2, 13.8±1.93 yaş olarak bulunmuştur (26). Uçucu madde kullanım yaşı ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinde sırasıyla 12.0±2.2, 13.4±1.8 olarak bildirilmiştir (26). İlk olarak ekstazi deneme yaşı ortalaması ise 13.4 ±1.9 yaş; olarak bildirilmiştir (12). Bu çalışmada bildirilen ilk olarak maddeyi deneme yaş ortalaması ergenlik döneminde madde kullanımını araştıran literatür bilgisi ile uyumludur. Erişkin ve ergen MKB olan bireylerin maddeye ilk başlama yaşları da farklıdır (23)

Madde kullanan ergenlerin kullandıkları maddeler ve cinsiyet dağılımları yıldan yıla farklılık göstermektedir. Sigara ilk olarak denenen madde olmakla beraber esrar ve ekstazi kullanımında önemli bir artma vardır. Yıllara göre madde kullanımındaki değişiklik denetimli serbestlik ve sağlık tedbirleri kararı ile tedavi merkezlerine başvuran olgulardan kaynaklanabilir. Ancak bu farklılığın başka çalışmalarla araştırılması gerekir. Alkol ise ergenler arasında daha az tercih edilmektedir. Bir diğer üzerinde durulması gereken bulgu ergen kız bağımlılık sorunun olan olguların sayısında artmadır. Bu hasta grubu için tedavi merkezlerinin yapılandırılması gerekir.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın hazırlanmasına katkılarından dolayı Şaziye Yıldırım'a teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

- 1- Kesebir S, Şimşek Y, Kalyoncu ÖA. İki uçlu bozukluk ve madde kullanım bozukluğu: siklotimik mizaç yatkinlik belirleyici midir? Bağımlılık Dergisi 2007; 8: 127-132.
- 2- Bachman JG, Johnston LD, O'Malley, PM. The Monitoring the future project after 4-27 years: Design and procedures. (Monitoring the Future Occasional Paper No. 54. Ann Arbor, MI: Institute for Social Research, 2001.
- 3- Pumariega A J, Kilgus M D, Rodriguez L Adolescents. Lowinson J H, Ruiz P, Millman R B, Langrod J G (editors) Substance Abuse. 4 Baskı Philadelphia Lipincott Williams & Wilkins, 2005: 1021-1037.
- 4- Johnston L D, O' Malley P M, Bachman J G. The monitoring the future study.1975-2002, 1 Rockville MD: National Institute on Drug Abuse, 2002.
- 5- Dukarm CP, Byrd RS, Auinger P, Weitzman M. Illicit substance use, gender, and the risk of violent behavior among adolescents. Arch Pediatr Adolesc Med 2001; 150: 797-801.
- 6- Ögel K, Çorapçıoğlu A, Sır A, Tamar M, Tot Ş, Doğan O, Uğuz Ş, Yenilmez Ç, Bilici M, Tamar D,

- Liman O. Dokuz ilde ilk ve ortaöğretim öğrencilerinde tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Dergisi* 2004; 15: 112-118.
- 7- Ögel K, Tamar D, Çakmak D. Madde kullanımını sorununda Türkiye'nin yerine bir bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi* 1998; 9: 301-307.
 - 8- Özer ÖA. Ortaöğretimde öğrencilerin psikoaktif madde kullanımına yaklaşımı ve demografik özellikler. Uzmanlık Tezi, İstanbul: Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, 1991.
 - 9- Office of Applied Studies. National Household Survey on drug abuse, 2000. Ann Arbor MI. University Consortium for political and social research, 2001.
 - 10- Dusenbury L, Botvin G J () Competence Enhancement And The Prevention Of Adolescent Problem Behavior In. Hurrelmann K, Loeber F (Editors). *Health Hazards In Adolescence*. Berlin, Walter de Gruyter, 1990: 459-477.
 - 11- Mackesy-Amity ME, Fendrich M, Goldstein PJ. Sequence of drug use among serious drug users: typical vs atypical progression. *Drug Alcohol Depend* 1997; 2: 45: 185-196.
 - 12- Ögel K, Çorapçıoğlu A, Tot Ş, Doğan O, Sır A, Bilici M, Tamar D, Uğuz Ş, Yenilmez Ç, Tamar M. Türkiye 'de ortaöğretim gençliği arasında ecstasy kullanımı. *Bağımlılık Dergisi* 2003; 4: 67-71.
 - 13- Johnson D, Golub A. Sociocultural issues. Lowinson J H, Ruiz P, Millman R B, Langrod J G. (editors). *Substance abuse a comprehensive textbook*. 4. edition, Lippincott Williams&Wilkins, Philadelphia: 2005: 107-120.
 - 14- Golub A, Johnson BD. The crack epidemic: empirical findings support a hypothesized diffusion of innovation process. *Socio-economic planning sciences* 1996; 30: 221-231.
 - 15- Doğanavsargil Ö, Sertöz Ö, Coskunol H, Şen G. EÜTF psikiyatri anabilim dalı bağımlılık tedavi biriminin hasta verilerinin on yıllık geriye dönük olarak incelenmesi: madde kullanan hastaların sosyodemografik özellikleri. *Bağımlılık Dergisi* 2004; 5: 115-120.
 - 16- Evren C, Çakmak D. Alkol ve madde kullananların özellikleri: 2000 yılına ait AMATEM'e yatan hasta verilerinin incelenmesi. *Düşünen Adam* 2001; 14: 142-149.
 - 17- Saatçioğlu Ö, Evren C, Çakmak D. 1998-2002 yılları arasında yatarak tedavi gören alkol ve madde kullanımı olan olguların değerlendirilmesi. *Bağımlılık Dergisi* 2003; 4: 109-117.
 - 18- Reiger DA, Farmer ME, Rae DS. Comorbidity of mental disorders with alcohol and other drug abuse. Result from The Epidemiologic Catchment's Area (ECA) Study. *JAMA* 1990; 21; 264: 2511-2518.
 - 19- Pektaş Ö, Kalyoncu A, Mırsal H, Beyazyürek M. Alkol Bağımlılığında sosyodemografik değişkenler, klinik özellikler ve tedavi sonuçlarının cinsiyetler arasındaki farklılıklarının incelenmesi. *Bağımlılık Dergisi* 2001; 2: 25-29.
 - 20- Mırsal H, Kalyoncu A, Pektaş Ö. Alkol Bağımlılığında klinik özellikler ve sosyodemografik değişkenler. *Bağımlılık Dergisi* 2000; 1: 81-88.
 - 21- Türkcan A. Türkiye' de madde kullananların profili: Hastane verilerinin incelenmesi. *Düşünen Adam* 1998; 11: 56-64.
 - 22- Catterello AM, Clayton RR, Leukefeld CG. Adolescent Alcohol And Drug Use. Oldham J (editor). *American Psychiatric Press Review of Psychiatry*. Washington DC: American Psychiatric Press, 1995: 151-169.
 - 23- Yüncü Z, Aydın C, Coşkunol H, Altıntoprak E, Bayram AT. (2006) Çocuk ve ergenlere yönelik bir bağımlılık merkezinin 2 yıllık poliklinik kayıtlarının değerlendirilmesi *Bağımlılık Dergisi* 2006; 7: 31-37.
 - 24- DeWitt DJ, Adlaf EM, Offord DR, Ogborne AC. Age at first alcohol use a risk factor for the development of alcohol disorders. *Am J Psychiatry* 2000; 157: 745-750.
 - 25- Fillmore KM, Midanik L. Chronicity of drinking problems among men: a longitudinal study. *J Stud Alcohol* 1984; 45: 228-236.
 - 26- Ögel K, Uğuz Ş, Sır A, Yenilmez Ç, Tamar M, Çorapçıoğlu A, Doğan O, Tot Ş, Bilici M, Tamar D, Evren C, Liman O. Türkiye'de ilköğretim ve ortaöğretim gençliği arasında esrar kullanım yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi* 2003; 4: 15-19.